

تأثیر تنظیم‌کننده‌های رشد و اتیل متان سولفونات (EMS) بر تولید درون‌شیشه‌ای نیشکر مقاوم به علف‌کش گلايفوسیت

عاطفه اسلامی^۱، پیام پورمحمدی^۲ و الهام الهی فرد^۳

۱- دانش‌آموخته کارشناسی ارشد اصلاح نباتات، گروه تولید و ژنتیک گیاهی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان، ملائانی، ایران
 ۲- استادیار، گروه تولید و ژنتیک گیاهی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان، ملائانی، ایران،
 (نویسنده مسوول: Mohammadi@asnruk.ac.ir)
 ۳- استادیار، گروه تولید و ژنتیک گیاهی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان، ملائانی، ایران
 تاریخ پذیرش: ۹۸/۱۱/۲۱ تاریخ ارسال: ۹۹/۰۳/۲۴
 صفحه: ۱۷۵ تا ۱۸۴

چکیده

علف‌های هرز از عوامل محدودکننده کشت نیشکر بوده و قادر به کاهش عملکرد آن در طول فصل رشد هستند. در این پژوهش در ابتدا، تأثیر تنظیم‌کننده‌های رشد 2,4-D در ۶ سطح، کینتین (Kin) در دو سطح و 6-بنزیل آمینوپورین (BAP) در دو سطح بر روی کالزایی، اندام‌زایی و میزان قهوه‌ای شدن ریزنمونه برگ در نیشکر رقم CP69-1062 مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان داد محیط کشت MS حاوی ۲ میلی‌گرم در لیتر 2,4-D به همراه ۲ میلی‌گرم در لیتر BAP بالاترین کالزایی را دارد. بیشترین میزان قهوه‌ای شدن ریزنمونه در محیط کشت MS فاقد تنظیم‌کننده‌های رشد و محیط کشت MS حاوی ۱ میلی‌گرم در لیتر 2,4-D به همراه ۲ میلی‌گرم در لیتر BAP بود. همچنین در محیط کشت حاوی ۲ میلی‌گرم در لیتر BAP اندام‌زایی مستقیم مشاهده شد. در آزمایش دوم، کالوس‌های تولیدشده در محیط کشت MS حاوی ۱۶ میلی‌گرم در لیتر 2,4-D به همراه ۱ میلی‌گرم در لیتر Kin و ۲ میلی‌گرم در لیتر BAP به محیط کشت باززایی حاوی غلظت‌های مختلف علف‌کش گلايفوسیت منتقل شدند. نتایج نشان داد در محیط کشت باززایی فاقد گلايفوسیت، القاء گیاهچه صورت می‌گیرد اما کالوس‌هایی که تحت تأثیر علف‌کش گلايفوسیت قرار گرفته بودند توانایی تولید گیاهچه را نداشتند. در آزمایش دیگر کالوس‌های تولیدشده در محیط کشت بهینه، جهت ایجاد جهش در محیط کشت مایع حاوی ۴ سطح مختلف اتیل متان سولفونات (EMS) به مدت زمان صفر، ۳، ۶، ۱۲، ۲۴ و ۴۸ ساعت غوطه‌ور شدند. در محیط شاهد فاقد EMS کالوس‌ها در تمامی زمان‌ها توانایی تولید گیاهچه را داشتند اما با افزایش غلظت و مدت زمان تیمار با EMS باززایی گیاه کاهش یافت. سپس برای انتخاب گیاهچه‌های مقاوم، بر روی آنها علف‌کش گلايفوسیت با غلظت ۴ درصد اسپری شد. از میان ۲۰ گیاه تیمار شده با گلايفوسیت، فقط ۱ گیاه نسبت به علف‌کش مقاومت نشان داد.

واژه‌های کلیدی: نیشکر، ریزازدیادی، جهش‌زایی، علف‌کش

مقدمه

امروزه نیشکر (*Saccharum spp*) در بیش از ۱۲۰ کشور جهان کشت می‌شود و نزدیک به ۷۰ درصد شکر جهان را تأمین می‌کند. نیشکر گیاهی است که به دلیل نیاز به شرایط خاص برای تولید بذر و تنوع ژنتیکی بسیار بالا به صورت رویشی تکثیر می‌شود. کشت بافت روش مناسبی برای ایجاد، نگهداری و بکارگیری تنوع ژنتیکی جهت اصلاح و بهبود ارقام تجاری نیشکر می‌باشد. تکثیر نیشکر به وسیله کشت بافت نخستین بار در هاوایی در سال ۱۹۶۱ میلادی به وسیله نیکل آغاز و سپس به وسیله هینز و می در سال ۱۹۶۹ در تایلند دنبال شد و بعد از آن در چند کشور دیگر از جمله آمریکا، کوبا، برزیل، هند و استرالیا ادامه یافت و امروزه در بسیاری از مراکز اصلاح نیشکر از این روش استفاده می‌شود (۹).

ریزازدیادی نیشکر بستگی به مدت زمان استقرار ریزنمونه روی محیط کشت، ژنوتیپ، اندازه و نوع تنظیم‌کننده‌های رشد به کار رفته در محیط کشت دارد. در نیشکر برای القاء کالوس، از ریزنمونه‌های مختلف می‌توان استفاده کرد. برگ یک منبع برای تهیه ریزنمونه جهت تولید کالوس می‌باشد. معمولاً در نیشکر ریزنمونه برگ در مدت زمان کمتری نسبت به ریزنمونه مریستم انتهایی شروع به کالوس‌زایی می‌نماید و شاخه‌زایی بهتر و بیشتری دارد (۲).

وجود تنوع ژنتیکی یکی از عوامل مؤثر در موفقیت هر برنامه اصلاحی است. تنوعی که در شرایط کشت بافت ایجاد می‌شود را تنوع سوماکلونال می‌نامند. تنوع سوماکلونال حاصل طیف وسیعی از جهش‌ها، شامل جهش‌های نقطه‌ای، تغییر در آرایش کروموزومی (شامل وارونگی، حذف و اضافه داشت) و تغییر در تعداد آن‌ها است. احتمال تغییرات ژنتیکی در هسته سلول‌ها با زیاد شدن سن کشت افزایش می‌یابد و این تغییرات به شرایط کشت و نیز ترکیبات محیط کشت به ویژه تنظیم‌کننده‌های رشدی، نوع ریزنمونه و تعداد دفعات واکشت بستگی دارد (۷). اصلاح موتاسیونی با ایجاد جهش و تنوع ژنتیکی در ساختار توارثی نباتات، سالیان متمادی در عرصه به‌نژادی گیاهی در کنار روش‌های کلاسیک استفاده می‌گردد. تعداد بیشمار ارقام اصلاحی معرفی شده به کشاورزان، بیانگر ارزش اقتصادی این تکنیک می‌باشد. تلاش‌های گسترده‌ای در تغییر ژن‌ها از طریق القاء جهش در غلات به عمل آمده که موارد موفق آن ایجاد پاکوتاهی، زودرسی، تغییرات مورفولوژیکی در ساختمان برگ، تغییر ارزش غذایی، ایجاد نرعیمی، افزایش پنجه‌های بارور، مقاومت به ورس و مقاومت به بیماری بوده که در نهایت باعث افزایش عملکرد برنج شده است (۱۰).

دارای نسبت‌های مساوی کوکویت و پرلیت بود قرار گرفتند و مراحل مختلف سازگاری که شامل استفاده از سرپوش‌های پلاستیکی بود صورت گرفت.

آزمایش اول: بررسی تاثیر تنظیم‌کننده‌های رشد 2,4-D، کینتین و BAP بر کالزایی و اندام‌زایی در کشت برگ نیشکر

پس از گذشت ۵ هفته از کشت قطعات برگ جوان، القاء کالوس بر روی قطعات برگ کشت‌شده مشاهده شد. کالوس‌های تشکیل‌شده به دو صورت فشرده، متراکم و شکننده و کالوس‌های غیرفشرده، نرم و آبکی قابل تشخیص بودند.

نتایج و بحث

نتایج تجزیه واریانس تأثیر غلظت‌های مختلف تنظیم‌کننده‌های رشد بر حجم کالوس (جدول ۱) نشان داد اثر متقابل دو جانه 2,4-D و BAP و اثر سه‌جانه Kin، 2,4-D و BAP در سطح احتمال ۵٪ درصد معنی‌دار شد. با توجه به اینکه اثر متقابل سه‌جانه معنی‌دار شده بود از مقایسه میانگین اثرات تک‌جانه و دوجانه خودداری شد و مقایسه میانگین با استفاده از آزمون دانکن برای اثرات سه‌جانه صورت گرفت.

شدند. پس از گذشت مدت زمان‌های تعیین‌شده کالوس‌ها جهت باززایی به محیط کشت MS حاوی ۲ میلی‌گرم در لیتر BAP به‌همراه ۰/۵ میلی‌گرم در لیتر NAA منتقل شدند. سپس شیشه‌های حاوی کالوس به‌مدت ۲۴ ساعت در تاریکی قرار گرفتند و پس از گذشت ۲۴ ساعت به‌منظور تولید گیاهچه به نور منتقل شدند. بعد از گذشت ۴ هفته برخی از کالوس‌ها شروع به باززایی کردند. بعد از دو واكشت در محیط کشت باززایی، گیاهچه‌های تولیدشده به‌منظور ریشه‌زایی به‌صورت تک‌گیاه در محیط کشت MS حاوی ۳ میلی‌گرم در لیتر NAA (۱۵) قرار گرفتند. سپس دو واكشت متوالی در محیط ریشه‌زایی صورت گرفت (مدت زمان هر واكشت ۴ هفته بود). پس از ریشه‌دارشدن گیاهچه‌ها، جهت تعیین آستانه تحمل گیاهچه‌ها به علف‌کش، گلايفوسیت در غلظت‌های ۱، ۲، ۳ و ۴ درصد بر روی گیاهچه‌های شاهد اسپری شد و به‌مدت ۴ هفته تغییرات مشاهده‌شده یادداشت شد. پس از تعیین غلظت آستانه، گیاهچه‌هایی که تحت تأثیر تیمار EMS قرار گرفته بودند (گیاهچه‌هایی که در محیط حاوی ۸ و ۱۶ میلی‌مولار در لیتر EMS تولید شده بودند) گلايفوسیت روی آن‌ها اسپری شد. سپس گیاهچه‌های به‌دست‌آمده از شیشه‌های کشت خارج و پس از شستشوی ریشه، در خاک گلدان که

جدول ۱- تجزیه واریانس تأثیر غلظت‌های مختلف تنظیم‌کننده‌های رشد Kin، 2,4-D و BAP بر حجم و تعداد کالوس و میزان قهوه‌ای‌شدن در کشت برگ نیشکر رقم CP69-1062

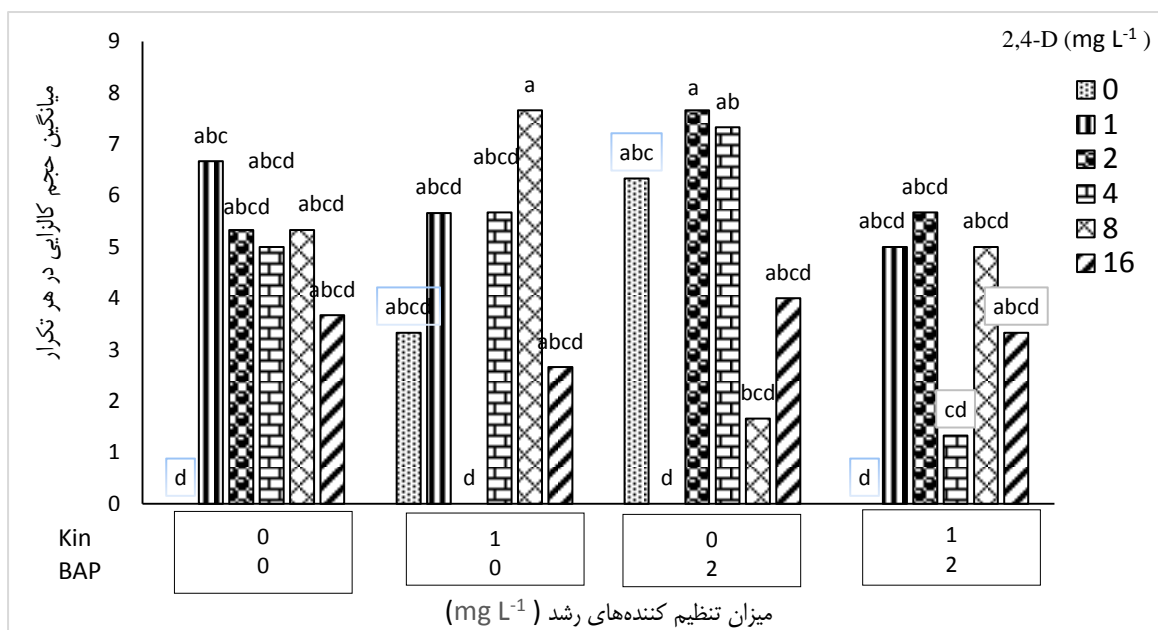
Table 1. Variance analysis of effect of different plant regulators 2,4-D, Kin and BAP on callus volume, callus number and browning in leaf culture of sugar cane cv. CP69-1062

میانگین مربعات			درجه آزادی	منابع تغییرات
قهوه‌ای‌شدن	تعداد کالوس	حجم کالوس		
۱۱/۱۰۰ ^{ns}	۲/۱۸۹ ^{ns}	۱۱/۷۱۴ ^{ns}	۵	2,4-D
۰/۲۲۲ ^{ns}	۲/۷۲۱ ^{ns}	۷/۳۴۷ ^{ns}	۱	Kin
۲/۰۰۰ ^{ns}	۰/۰۵۶ ^{ns}	۱/۱۶۸ ^{ns}	۱	BAP
۲۳/۱۲۲*	۳/۲۸۹*	۱۹/۸۴۷ ^{ns}	۵	2,4-D × Kin
۱۷/۱۶۷*	۳/۸۸۹*	۲۵/۴۴۷*	۵	2,4-D × BAP
۸/۰۰۰ ^{ns}	۲/۰۰۰ ^{ns}	۴/۰۱۴ ^{ns}	۱	Kin × BAP
۳۴/۳۱۱*	۳/۵۰۰*	۲۷/۱۱۴*	۵	2,4-D × Kin × BAP
۵/۹۴۴	۱/۱۸۱	۸/۷۶۴	۴۸	خطا
۲۱	۱۷	۲۲		ضریب تغییرات(%)

* و ns به ترتیب اثر معنی‌داری و غیر معنی‌داری در سطح احتمال ۵٪ درصد

نتایج را در حجم کالزایی از برگ‌های اولیه به‌همراه داشته‌اند. همچنین محیط کشت MS حاوی ۴ میلی‌گرم در لیتر 2,4-D به‌همراه ۲ میلی‌گرم در لیتر BAP تا حدودی اثری مشابه به دو تیمار ذکر شده داشت.

نتایج آزمون مقایسه میانگین دانکن جهت تعیین بهترین مقدار تنظیم‌کننده رشد (شکل ۱)، نشان داد که تیمار ۲ میلی‌گرم در لیتر 2,4-D به‌همراه ۲ میلی‌گرم در لیتر BAP (شکل ۲-الف) و تیمار ۸ میلی‌گرم در لیتر 2,4-D به‌همراه ۱ میلی‌گرم در لیتر Kin (شکل ۲-ب) با میانگین ۷/۶۷ بهترین

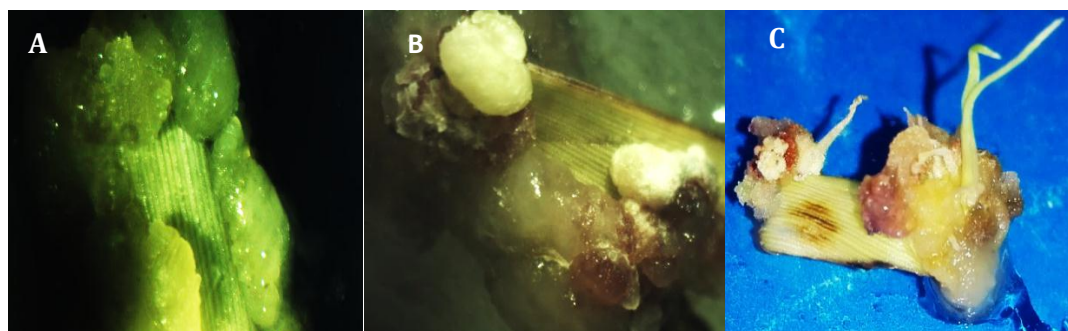

شکل ۱- مقایسه میانگین تأثیر تیمارهای تنظیم‌کننده رشد بر حجم کالزایی ریزنمونه‌ی برگ نیشکر رقم CP69-1062 (با استفاده از آزمون چنددامنه‌ای دانکن در سطح احتمال ۵٪، میانگین‌های دارای حداقل یک حرف مشترک تفاوت معنی‌داری ندارند).

Figure 1. Mean comparisons of plant growth regulator effect on callus production in leaf culture of sugar cane cv. CP69-1062 (means followed by at least one letter in common are not significantly different at the 5% probability level using Duncan's multiple range test)

موارد حضور همزمان اکسین و سیتوکینین باعث افزایش تولید کالوس می‌گردد (۱). با بالا رفتن غلظت 2,4-D حضور یک سیتوکینین (Kin یا BAP) در محیط کشت و یا وجود 2,4-D به‌همراه هر دو تنظیم‌کننده رشد Kin یا BAP می‌تواند منجر به کالزایی مناسب شود (شکل ۲ A و B). Chawla (۶) نشان داد که استفاده از یک سیتوکینین به‌مقدار کم همراه با اکسین می‌تواند اثرات بیش از حد اکسین را کاهش دهد. Sadat و Hoveize (۱۵) بیان کردند استفاده از 2,4-D بدون سیتوکینین، سبب نرم و آبدار شدن کالوس‌ها و متلاشی شدن آن‌ها هنگام انتقال به محیط کشت جدید می‌شود.

مقایسه میانگین (شکل ۱) نشان داد که در عدم حضور تنظیم‌کننده‌های رشد در محیط کشت کالزایی رخ نمی‌دهد. در عدم حضور 2,4-D وجود یک سیتوکینین (Kin یا BAP) به‌تنهایی می‌تواند منجر به کالزایی شود در صورتی که وجود هر دو سیتوکینین Kin و BAP در شرایط عدم حضور 2,4-D مانع کالزایی شد. همچنین در عدم حضور 2,4-D، BAP تأثیر بیشتری بر روی کالزایی نسبت به Kin داشت. در محیط کشت‌های فاقد Kin و BAP و دارای 2,4-D کالزایی رخ می‌دهد و در غلظت ۱ میلی‌گرم در لیتر 2,4-D بیشترین میزان کالزایی به‌دست آمد، اما با افزایش سطح 2,4-D تغییری در میزان کالزایی ایجاد نشد. با این حال، در بعضی

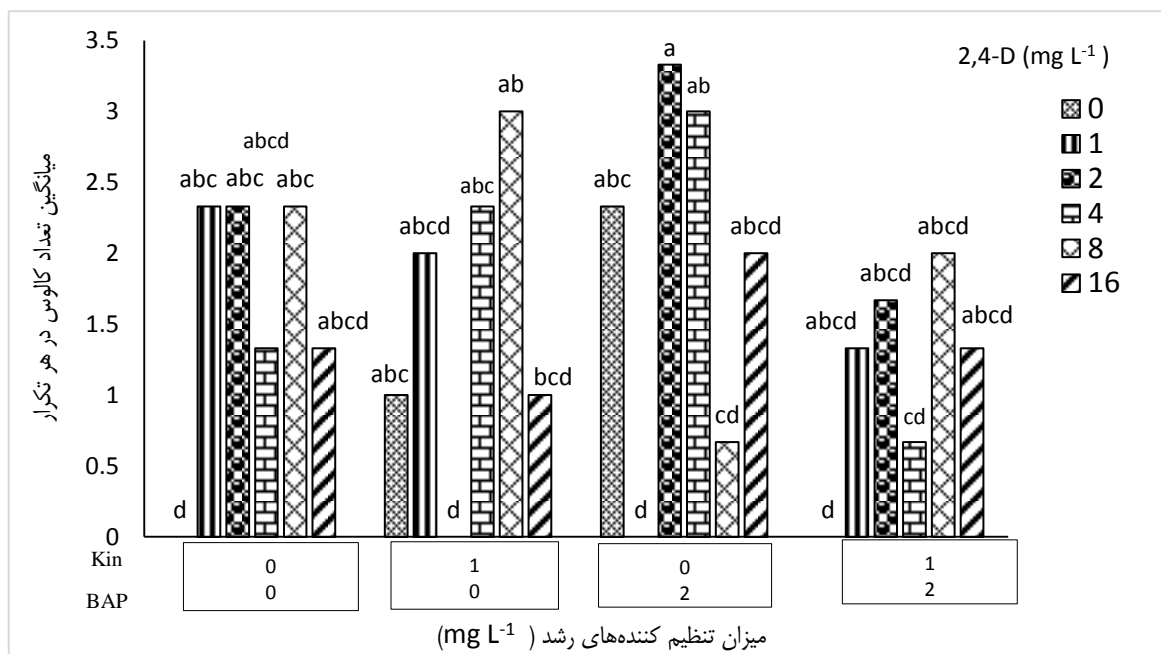
شکل ۲- تأثیر تنظیم‌کننده‌های رشد 2,4-D، Kin و BAP بر روی کالزایی و اندام‌زایی الف- تیمار ۲ میلی‌گرم در لیتر 2,4-D + ۲ میلی‌گرم BAP، ب- تیمار ۸ میلی‌گرم در لیتر 2,4-D + ۱ میلی‌گرم در لیتر Kin (ج) ساختار اندام‌زایی در محیط MS حاوی ۲ میلی‌گرم در لیتر BAP

Figure 2. Effect of 2,4-D, Kin and BAP on callusgenesis and organogenesis. A: Treatment with 2 mgL⁻¹ 2,4-D and 2 mgL⁻¹ BAP. B: Treatment with 8 mgL⁻¹ 2,4-D and 1 mgL⁻¹ Kin. C: Organogenesis in MS medium with 2 mgL⁻¹ BAP

کشت فاقد تنظیم‌کننده‌های رشد و همچنین در صورت وجود همزمان سیتوکینین BAP و Kin بدون 2,4-D حضور کالوسی مشاهده نشد. بیشترین تعداد کالوس (۳/۳) در تکرار) مربوط به زمانی است که ۲ میلی‌گرم در لیتر از 2,4-D به همراه ۲ میلی‌گرم در لیتر از BAP در محیط کشت وجود داشته باشد و تفاوت معنی‌داری با دیگر تیمارها داشت. زمانی که 2,4-D به همراه هر دو تنظیم‌کننده BAP و Kin در محیط وجود داشته باشد تعداد کالوس نسبت به زمانی که 2,4-D به همراه BAP یا Kin در محیط وجود داشته باشد کمتر می‌باشد.

طبق مشاهدات به دست آمده در محیط کشت MS حاوی ۲ میلی‌گرم در لیتر از BAP و فاقد 2,4-D و Kin اندام‌زایی بر روی کالوس‌ها مشاهده شد (به طور متوسط ۴ گیاهچه در هر تکرار، شکل ۲ C).

با توجه به تجزیه واریانس (جدول ۱) هیچکدام از اثرات اصلی در صفت تعداد کالوس معنی‌دار نشد و از بین اثرات متقابل دو جانبه تنظیم‌کننده‌های رشد اثر 2,4-D و BAP و اثر 2,4-D و Kin معنی‌دار شد. اثر سه‌جانبه نیز در سطح احتمال ۵٪ معنی‌دار بود. مقایسه میانگین اثر متقابل سه‌جانبه تنظیم‌کننده‌های رشد (شکل ۳) نشان داد زمانی که محیط

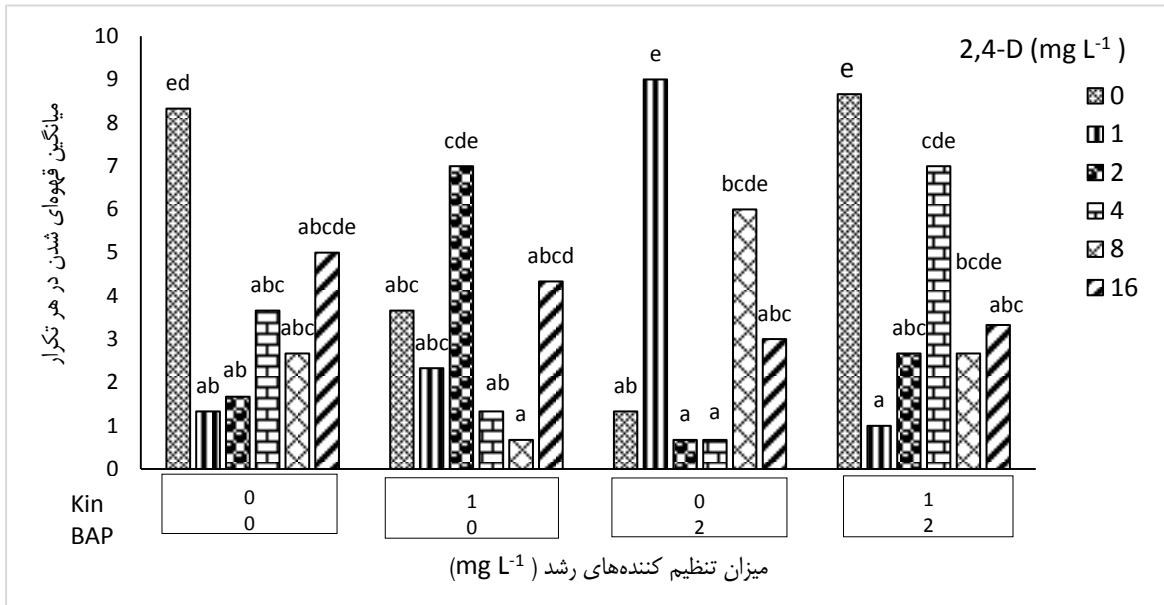
شکل ۳- مقایسه میانگین تأثیر تیمارهای تنظیم‌کننده رشد بر تعداد کالزایی ریزنمونه‌ی برگ نیشکر رقم CP69-1062 (با استفاده از آزمون چنددامنه‌ای دانکن در سطح احتمال ۵٪، میانگین‌های دارای حداقل یک حرف مشترک تفاوت معنی‌داری ندارند).

Figure 3. Mean comparisons of plant growth regulation effect on callus number per replication in leaf culture of sugar cane cv. CP69-1062 (means followed by at least one letter in common are not significantly different at the 5% probability level using Duncan's multiple range test)

Kin و همچنین محیط کشت MS حاوی ۴ میلی‌گرم در لیتر 2,4-D به همراه ۲ میلی‌گرم در لیتر BAP بود. صدیقی و همکاران (۱۷) در مطالعات خود بر روی کشت درون شیشه‌ای انگور گزارش کردند بیشترین میزان قهوه‌ای شدن در محیط فاقد اکسین و کمترین آن در غلظت بالای اکسین مشاهده شد. تیمارهای هورمونی در کاهش نکروزه شدن نسبت به محیط شاهد اهمیت دارند. تخریب غشاء سلولی باعث فعال شدن آنزیم پلی فنل اکسیداز و در نتیجه قهوه‌ای شدن می‌گردد. از طرف دیگر فنول‌ها در مقادیر زیاد به‌عنوان مواد اکسیدشونده عمل نموده و باعث ایجاد رنگ قهوه‌ای در گیاه می‌شوند به طوری که در نمونه‌های شاهد دیده شد.

تجزیه واریانس تأثیر تنظیم‌کننده‌های رشد بر قهوه‌ای شدن ریزنمونه برگ نیشکر (جدول ۱) نشان داد اثر متقابل دو جانبه 2,4-D و BAP و اثر 2,4-D و Kin بسیار معنی‌دار بود. همچنین اثر متقابل سه‌جانبه هر سه تنظیم‌کننده رشد در سطح ۵٪ معنی‌دار بود.

بر اساس مقایسه میانگین‌ها (شکل ۴) بیشترین میزان قهوه‌ای شدن ریزنمونه‌ها مربوط به تیمار فاقد تنظیم‌کننده رشد و ۱ میلی‌گرم در لیتر 2,4-D به همراه ۲ میلی‌گرم در لیتر BAP بود و کمترین میزان قهوه‌ای شدن مربوط به تیمار ۲ میلی‌گرم در لیتر 2,4-D به همراه ۲ میلی‌گرم در لیتر BAP و تیمار ۸ میلی‌گرم در لیتر 2,4-D به همراه ۱ میلی‌گرم در لیتر

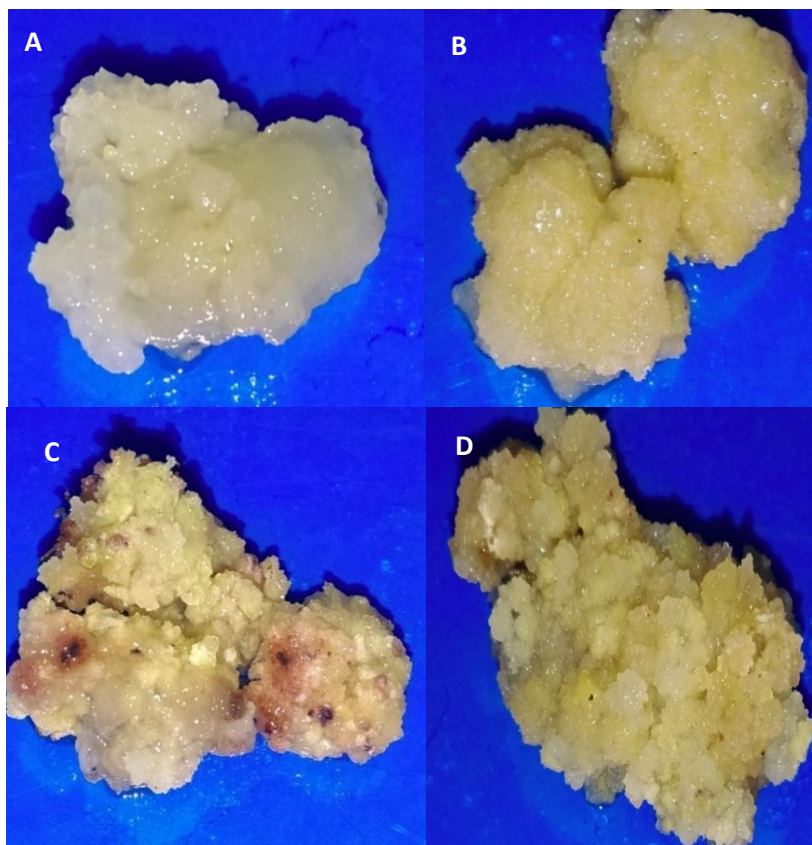
شکل ۴- مقایسه میانگین تأثیر تیمارهای تنظیم‌کننده رشد بر قهوه‌ای شدن ریزنمونه‌ی برگ نیشکر رقم CP69-1062 (با استفاده از آزمون چنددامنه‌ای دانکن در سطح احتمال ۵٪، میانگین‌های دارای حداقل یک حرف مشترک تفاوت معنی‌داری ندارند)

Figure 4. Mean comparisons of plant growth regulation effect on explant browning in leaf culture of sugarcane cv. CP69-1062 (means followed by at least one letter in common are not significantly different at the 5% probability level using Duncan's multiple range test)

۲ میلی‌مولار در لیتر (شکل ۵-D) گلایفوسیت سبب مهار رشد بیش از ۶۰ درصد در کالوس‌ها شد. در تحقیق دیگری، به‌منظور بررسی مقاومت کالوس به علف‌کش گلایفوسیت در سه رقم نیشکر شامل CP48-103 و CP69-1062، CP57-614 Mohammadi (۱۲)، ریزنمونه‌های برگ‌ی در محیط کشت MS حاوی هورمون 2,4-D با ۳ غلظت مختلف کشت گردیدند. پس از تولید کالوس، کالوس‌ها به محیط کشت MS فاقد هورمون و دارای گلایفوسیت با غلظت‌های ۱/۲، ۱، ۰/۸، ۰/۶، ۰/۴، ۰/۲ و صفر میلی‌مولار در لیتر انتقال یافتند. نتایج نشان داد میزان وزن تر کالوس با افزایش سطح غلظت علف‌کش کاهش پیدا می‌کند و در غلظت ۱ میلی‌مولار در لیتر از علف‌کش گلایفوسیت در هر سه رقم کاهش حدود ۷۰ درصدی در میزان وزن تر نسبت به نمونه شاهد مشاهده گردید. همچنین در میان سه رقم، رقم CP69-1062 بیشترین رشد کالوس و رقم CP57-614 و CP48-103 کمترین رشد کالوس را داشتند.

آزمایش دوم: بررسی تأثیر غلظت‌های مختلف علف‌کش گلایفوسیت بر روی کالوس نیشکر

در آزمایش بررسی تأثیر سطوح مختلف گلایفوسیت بر روی کالوس، نتایج نشان داد در غلظت ۲ میلی‌مولار در لیتر از گلایفوسیت، بافت کالوس رشد بسیار کمی داشت و بخش زیادی از کالوس دچار حالت نکروزه شده بود، در صورتی که در غلظت‌های پایین‌تر بافت کالوس رشد بیشتری داشته و رنگ کالوس‌ها روشن‌تر بود. هرچه غلظت علف‌کش گلایفوسیت در محیط کشت کمتر شود سلول‌ها روشن‌تر و شفاف‌تر دیده می‌شوند و هرچه غلظت علف‌کش گلایفوسیت افزایش یابد سلول‌ها کرمی رنگ و زرد شده و حالت نکروزه می‌یابند. کالوس‌هایی که تحت تأثیر علف‌کش گلایفوسیت قرار گرفته بودند پس از انتقال به محیط باززایی فاقد علف‌کش گلایفوسیت توانایی تولید گیاهچه را نداشتند. نتایج نشان داد در غلظت‌های ۰/۲ و ۰/۵ میلی‌مولار در لیتر (شکل ۵-A) (شکل ۵-B) زیر ۲۰ درصد و در غلظت ۱ میلی‌مولار در لیتر (شکل ۵-C) کمتر از ۵۰ درصد و در غلظت

شکل ۵- اثر علف‌کش گلیفوسیت بر روی کالوس، A- اثر گلیفوسیت ۰/۲ میلی‌مولار در لیتر، B- اثر گلیفوسیت ۰/۵ میلی‌مولار در لیتر، C- اثر گلیفوسیت ۱ میلی‌مولار در لیتر، D- اثر گلیفوسیت ۲ میلی‌مولار در لیتر

Figure 5. Effect of Glyphosate herbicide on callus. A: Treatment with 0.2 mM⁻¹ Glyphosate B: Treatment with 0.5 mM⁻¹ Glyphosate C: Treatment with 1 mM⁻¹ Glyphosate D: Treatment with 2 mM⁻¹ Glyphosate

ساعت کالوس‌ها توانایی تولید گیاهچه را داشتند در حالی که در زمان‌های بالاتر هیچ گیاهچه‌ای به‌دست نیامد. بنابراین غلظت‌های بالای ماده جهش‌زای EMS و همچنین مدت زمان بالاتر از ۶ ساعت سبب مهار رشد کالوس‌ها می‌شود و سبب می‌شود که توانایی تولید گیاهچه نداشته باشند.

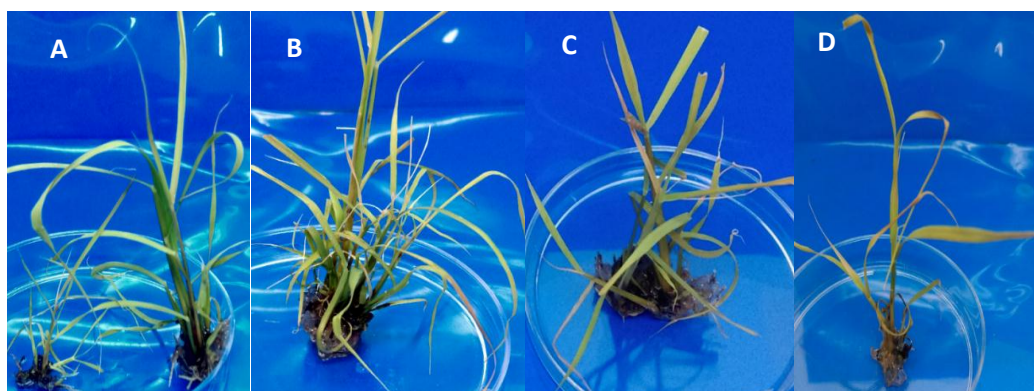
برای تعیین غلظتی از علف‌کش گلیفوسیت که باعث از بین‌رفتن گیاهچه نیشکر می‌شود، در ابتدا علف‌کش در غلظت‌های ۱، ۲، ۳ و ۴ درصد بر روی گیاهچه‌های شاهد (گیاهچه‌های تولیدشده در محیط فاقد EMS) اسپری شد. بعد از گذشت ۴ هفته، نتایج نشان داد در غلظت ۱ درصد (شکل ۶-۱)، ۲ درصد (شکل ۶-۲) و ۳ درصد (شکل ۶-۳) از علف‌کش، بیشتر گیاهچه‌ها سالم ماندند و تغییر زیادی در ظاهر آن‌ها رخ نداد اما در غلظت ۴ درصد، بیشتر گیاهچه‌ها زرد شدند و از بین رفتند (شکل ۶-۴). پس از انتخاب غلظت ۴ درصد علف‌کش گلیفوسیت به‌عنوان غلظتی که باعث از بین‌رفتن گیاهچه نیشکر می‌شود، جهت انتخاب گیاهچه‌های جهش‌یافته مقاوم، این غلظت بر روی گیاهچه‌های حاصل از تیمار با EMS که در غلظت ۸ و ۱۶ میلی‌مولار در لیتر تولید شده بودند اسپری شد. بعد از گذشت ۳ هفته گیاهچه‌ها به گل‌دان منتقل شدند و مشاهده شد که از میان گیاهان

زمبرانو و همکاران، (۲۰) به‌منظور بررسی اثر گلیفوسیت در تولید گیاهان مقاوم، از ارقام PR62258، V64-10 و V71-51 سوسپانسیون سلولی تهیه کردند و سپس سوسپانسیون‌های تهیه شده از ارقام را با گلیفوسیت در غلظت‌های ۱/۲، ۱، ۰/۸، ۰/۶، ۰/۴ و ۰/۲ میلی‌مولار در لیتر تیمار کردند. در نهایت نتایج نشان داد در سه مورد بررسی غلظت‌های ۱ و ۱/۲ میلی‌مولار در لیتر گلیفوسیت سبب مهار رشد بالای ۶۵ درصد و در غلظت ۰/۸ میلی‌مولار در لیتر کمتر از ۵۰ درصد و در غلظت‌های ۰/۶، ۰/۴ و ۰/۲ میلی‌مولار در لیتر زیر ۳۸ درصد می‌شود.

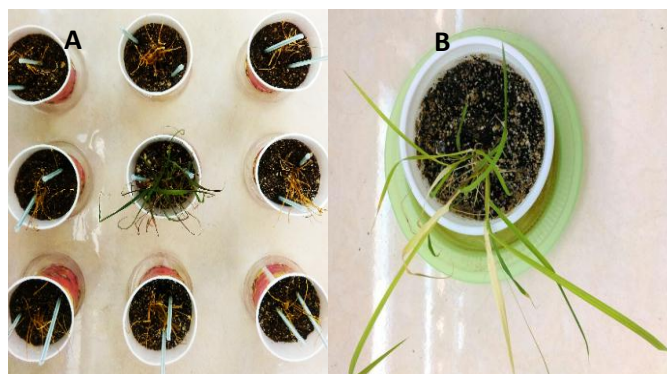
آزمایش سوم: القاء جهش در نیشکر به‌منظور تولید گیاه مقاوم به علف‌کش گلیفوسیت با استفاده از ماده جهش‌زای اتیل متیل سولفونات (EMS)

در این آزمایش، به‌دلیل از بین‌رفتن برخی از تیمارها در نتیجه استفاده از EMS امکان انجام تجزیه واریانس نبود. بررسی‌ها نشان داد در محیط شاهد (فاقد EMS) در تمامی زمان‌ها کالوس‌ها توانایی تولید گیاهچه را داشتند در حالی که در غلظت ۳۲ میلی‌مولار در لیتر ماده جهش‌زای EMS به‌دلیل از بین‌رفتن کالوس‌ها گیاهچه‌ای به‌دست نیامد. در غلظت ۸ و ۱۶ میلی‌مولار در لیتر، ماده جهش‌زا در زمان صفر، ۳ و ۶

منتقل شده به گلدان فقط یک گلدان زنده ماند، بنابراین به‌عنوان گیاهی که احتمالاً جهش‌یافته می‌باشد جهت بررسی‌های بیشتر انتخاب شد (شکل ۷-۷).

شکل ۶- اثر علف‌کش گلايفوسیت بر روی گیاهچه‌ها A- گلايفوسیت ۱ درصد، B- گلايفوسیت ۲ درصد، C- گلايفوسیت ۳ درصد، D- گلايفوسیت ۴ درصد
Figure 6. Effect of Glyphosate herbicide on plantlets. A: Treatment with 1% Glyphosate B: Treatment with 2% Glyphosate C: Treatment with 3% Glyphosate D: Treatment with 4% Glyphosate

شکل ۷-۷- A- تأثیر غلظت ۴ درصد علف‌کش گلايفوسیت بر روی گیاهان حاصل از جهش با EMS B- گیاهچه مقاوم به علف‌کش گلايفوسیت
Figure 7. A: Effect of 4% Glyphosate herbicide on plants treated with EMS, B: Mutant Glyphosate resistant plant

گیاهچه به‌عنوان عامل انتخابگر جهت تولید گیاهان مقاوم به گلايفوسیت در نیشکر روش مناسبی نیست، زیرا منجر به اثرات بازدارندگی شدیدی بر روی باززایی گیاهچه می‌شود و بهتر است به‌منظور انتخاب گیاهان مقاوم به علف‌کش گلايفوسیت از روش اسپری علف‌کش بر روی گیاهچه‌ها استفاده شود. همچنین بر اساس نتایج به‌دست‌آمده ماده جهش‌زای EMS جهت القاء تنوع در نیشکر می‌تواند موثر باشد.

تشکر و قدردانی

نگارندگان از دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان بابت فراهم کردن امکانات پژوهش و شرکت کشت و صنعت کارون خوزستان بابت فراهم کردن مواد گیاهی سپاسگزاری می‌کنند.

سادات و هویزه (۱۵) بیان کردند افزایش غلظت اتیل متان سولفونات (EMS) بر روی کالوس‌های حاصل از نیشکر دو وارسته CP48-103 و CP57-614 سبب افزایش مرگ و میر کالوس‌ها می‌شود. القرارانی و خان (۳) بیان کردند که ماده جهش‌زای به‌کاررفته بر روی کالوس‌ها، می‌تواند بر روی باززایی کالوس تأثیرگذار باشد و منجر به کاهش پتانسیل آنها در باززایی گردد. سیاحی و میرپناهی (۱۶) بیان کردند کالوس‌هایی که در معرض مواد جهش‌زا قرار می‌گیرند جهت باززایی نیاز به مقادیر بالاتری از سیتوکینین و مقادیر کمتری از اکسین دارند.

در مجموع نتایج نشان داد استفاده از سطوح متعادلی از تنظیم‌کننده رشد 2,4-D به‌همراه یک تنظیم‌کننده سیتوکینینی مانند کینتین یا BAP می‌تواند منجر به تولید کالوس در ریز نمونه‌های برگ در نیشکر شود. از طرفی استفاده از علف‌کش گلايفوسیت در محیط کشت باززایی

منابع

- Ahmad, N., H. Fazal and R. Zamir. 2011. Callogenesis and shoot organogenesis from flowers of *Stevia rebaudiana* (Bert). Sugar Technology, 13(2): 174-177.
- Ali, A., S. Naz and J. Iqbal. 2007. Effect of different explants and media compositions for efficient somatic embryogenesis in sugarcane (*Saccharum officinarum* L.). Pakistan Journal of Botany, 39(6): 1961-1977.
- Al-Qurainy, F. and S. Khan. 2009. Mutagenic effects of sodium azide and its application in crop improvement. World Applied Sciences Journal, 6(12): 1589-1601.
- Bahera, K.K. and S. Sahoo. 2009. Rapid *In vitro* micro propagation of sugarcane (*Saccharum officinarum* L.) through callus culture. Natural Science, 7(4): 0740-1545.
- Baylis, A.D. 2000. Why glyphosate is a global herbicide: strengths, weaknesses and prospects. Pest Management Science, 56: 299-308.
- Chawla, H.S. 2002. Introduction to plant biotechnology. 2nd ed, Enfield, New Hampshire, 495 pp.
- Gaj, M.D. 2004. Factors influencing somatic embryogenesis induction and plant regeneration with particular reference to *Arabidopsis thaliana* L. Heynh. Plant Growth Regulation, 43: 27-47.
- Hunsigi, G. 1993. Production of sugarcane, theory and practice. Springer-Verlag, Berlin, 258 pp.
- Lakshmanan, P., R.J. Geijskes, L. Wang, A. Elliott, C.P.L. Grof, N. Berding and G.R. Smith. 2006. Developmental and hormonal regulation of direct shoot organogenesis and somatic embryogenesis in sugarcane (*Saccharum* spp. interspecific hybrids) leaf culture. Plant Cell Report, 25: 1007-1015.
- Majidi Z., N. Babaieian-Jelodar, G. Ranjbar and N. Bagheri. 2013. Study of induced variation by ethyl methane sulphonate and sodium azide on Tarrom mahali rice cultivar. Journal of Crop Breeding, 12(5): 49-62 (In Persian).
- Mehrabi, A.A., M. Omid, B.E. Sayed Tabatabaie and A.A.Sh. Boshehri. 2002. In vitro culture and effect of explants coculturing in canola. Iranian Journal of Agriculture Science, 33(4): 627-635.
- Mohammadi, H. 2011. Resistance of sugarcane callus to Glayfosate herbicide. M.Sc. Thesis, Ramin agriculture and natural resources university of Khuzestan, 80p.
- Murashige, T. and F. Skoog. 1962. A revised medium for rapid growth and biossays with tobacco tissue cultures. Physiology of Plant, 15: 473-497.
- Nandula, V.K., K.N. Reddy, A.M. Rimando, S.O. Duke and D.H. Poston. 2007. Glyphosate-resistant and susceptible soybean (*Glycine max*) and canola (*Brassica napus*) dose response and metabolism relationships with glyphosate. Journal of Agriculture Food Chemistry, 55: 3540-3545.
- Sadat, Sh. and M.S. Hoveize. 2012. Mutation induction using ethyl methane Sulphonate (EMS) in regenerated plantlets of two varieties of sugarcane CP48-103 and CP57-614. African Journal of Agricultural Research, 7(8): 1282-1288.
- Sayahi, S. and L. Mirpanahi. 2017. Induced mutagenesis using sodium azide (NaN₃) on sugar cane regeneration from callus in variety CP69-1062. Journal of Agronomy and Plant Breeding, 12(4): 105-115 (In Persian).
- Seddighi, A., M. Gholami, H. Sarikhani and A. Chehregani. 2016. Optimized culture medium for *in vitro* growth of grapevine inflorescence. Plant Production Technology, 7(2): 203-219.
- Sweby, D.L., B.I. Hackett and F.C. Botha. 1994. Minimising somaclonal variation in tissue cultures of sugarcane. Proceeding of South African Sugarcane Technology Association, 68: 29-37.
- Zadegan Dezfooli S.A., K. Alami Saeid, R. Mamaghani and Z. Khodarahmpour. 2016. Correlation analysis of some agronomic traits by using microsatellite markers for select high sugar sugarcane clones in Khuzestan province. Journal of Crop Breeding, 18(12): 104-111 (In Persian).
- Zambrano, A.Y., J.R. Demey and V. Gonzalez. 2003. *In vitro* selection of a glyphosate-tolerant sugarcane cellular line. Plant Molecular Biology Report, 21: 365-373.

Effects of Plant Growth Regulators and Ethyl Methanesulfonate (EMS) on *In Vitro* Production of Glyphosate Herbicide Resistant Sugarcane

Atefe Eslami¹, Payam Pour Mohammadi² and Elham Elahifard³

1- Graduated M.Sc. Student of Plant Breeding, Department of Plant Production and Genetics, Faculty of Agriculture, Agricultural Sciences and Natural Resources University of Khuzestan, Mollasani, Iran

2- Assistant Professor, Department of Plant Production and Genetics, Faculty of Agriculture, Agricultural Sciences and Natural Resources University of Khuzestan, Mollasani, Iran, (Corresponding Author: Mohammadi@asnrukh.ac.ir)

3- Assistant Professor, Department of Plant Production and Genetics, Faculty of Agriculture, Agricultural Sciences and Natural Resources University of Khuzestan, Mollasani, Iran
Received: February 10, 2020 Accepted: June 13, 2020

Abstract

Weeds are a limiting factor in sugarcane cultivation and able to reduce its yield during the growing season. In this study, first, the effect of 2,4-D plant growth regulators at 6 levels, kinetin (Kin) at two levels and 6-benzyl aminopurine (BAP) at two levels on callus induction, organogenesis and browning of leaf explants of sugarcane (*Saccharum officinarum* L.) cultivar 'CP69-1062' was investigated. The results showed that the highest callus induction was observed in MS medium (Murashige and Skoog) containing 2 mg.l⁻¹ 2,4-D with 2 mg.l⁻¹ BAP. Explant browning was the highest on MS medium without plant growth regulators and MS medium containing 1 mg.l⁻¹ 2,4-D and 2 mg.l⁻¹ BAP. Also in medium with 2 mg.l⁻¹ BAP, direct organogenesis was achieved. In the second experiment, calli produced in MS culture medium containing 16 mg.l⁻¹ 2,4-D, 1 mg.l⁻¹ Kin and 2 mg.l⁻¹ BAP were transferred to regeneration medium containing different concentrations of glyphosate herbicide. The results showed that in regeneration medium without glyphosate, plantlets were induced, but calli affected by the glyphosate herbicide were not able to produce plantlets. In another experiment, calli produced in the optimal culture medium were immersed in the liquid culture medium containing 4 different levels of ethyl methane sulfonate (EMS) for 0, 3, 6, 12, 24, and 48 hours to cause mutations. In an EMS-free control medium, calli were able to produce plantlets at all times, but with increasing concentration and duration of treatment with EMS, plant regeneration was decreased. Then, to select resistant plantlets, glyphosate herbicide was sprayed on them with a concentration of 4%. Of the 20 plants treated with glyphosate, only 1 showed resistance to herbicide.

Keywords: Herbicide, Micropropagation, Mutation, Sugarcane